

УДК 004.67[355.24:330.162]-057.87
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-41>

Дмитро ТРЕЙТЯК,
orcid.org/0000-0003-3909-5062
старший науковий співробітник лабораторії морального,
громадянського та міжкультурного виховання
Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України
(Київ, Україна) stevandthree@gmail.com

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ У СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПРОТИСТОЯННЯ ВОРОЖИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ВПЛИВАМ

У статті розглянуто важливість виховання національної солідарності у студентів з огляду на сучасні реалії. Визначено, що у складний для нашої держави час загострюється потреба у формуванні національної ідентичності та у протистоянні ворогу в інформаційній війні, яка ведеться проти українців, задля спотворення цінностей та орієнтирів нашого населення, особливо молодого покоління. Визначено основні принципи організації процесу виховання національної солідарності у студентів та сформульовано необхідність широкого використання сучасних технологій задля протистояння ворожій пропаганді у цифровому інформаційному просторі. Представлено традиційні та новітні інтерактивні форми організації виховної роботи та використання цифрових платформ, які забезпечують організацію процесу виховання національної солідарності у студентів. Охарактеризовано значущість впливу найбільш популярних соціальних мереж на молоде покоління та встановлено, яким чином можна збільшувати їх позитивний вплив у контексті формування національної солідарності. Визначено значущість ролі цифрового простору у формуванні світоглядних орієнтирів молодих людей та встановлено яким чином ворог може чинити вплив на світоглядні орієнтири молоді і яким чином варто протидіяти цьому, залучаючи новітні цифрові засоби в освітньому середовищі, а також використовуючи концепцію створення українського цифрового розважального простору, який забезпечить молодь усім необхідним контентом у цифровій мережі. Практичне значення статті полягає у тому, що її матеріали можуть бути використані при організації навчально-виховної роботи професійно-технічними закладами освіти, закладами вищої освіти, а також іншими закладами, орієнтованими на навчально-виховну взаємодію зі студентами.

Ключові слова: національна солідарність, національна ідентичність, цифрові засоби, інформаційна війна, студентська молодь.

Dmytro TREITYAK,
orcid.org/0000-0003-3909-5062
Senior Research Fellow at the Laboratories for Moral, Civic and Intercultural Education
Institute of Problems on Education of the National Academy of Education Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) stevandthree@gmail.com

THE ROLE OF DIGITAL MEANS IN THE FORMATION OF NATIONAL SOLIDARITY AMONG STUDENTS IN THE CONDITIONS OF RESISTANCE TO HOSTILE INFORMATIONAL INFLUENCES

The article considers the importance of education of national solidarity among students in view of modern realities. It was determined that in a difficult time for our country, the need to form a national identity and to confront the enemy in the information war, which is being waged against Ukrainians, to distort the values and orientations of our population, especially the young generation, is intensifying. The main principles of the organization of the process of education of national solidarity among students are determined and the need for the wide use of modern technologies in order to resist enemy propaganda in the digital information space is formulated. Traditional and modern interactive forms of organizing educational work and the use of digital platforms are presented, which ensure the organization of the process of education of national solidarity among students. The significance of the influence of the most popular social networks on the young generation has been characterized, and it has been established how their positive influence can be increased in the context of the formation of national solidarity. The significance of the role of the digital space in the formation of worldview orientations of young people was determined, and it was determined how the enemy can influence the worldview orientations of young people and how it should be countered by involving the latest digital tools in the educational environment, as well as using the concept of creating a Ukrainian digital entertainment space that will provide young people with all the necessary content in the digital network. The practical significance of the article is that its materials can be used in the organization of educational work by vocational and technical educational

institutions, institutions of higher education, as well as other institutions focused on educational and educational interaction with students.

Key words: *national solidarity, national identity, digital means, information warfare, student youth.*

Постановка проблеми. В умовах зовнішньополітичної агресії та загрози процесам націєстановлення, подальший розвиток української держави залежить від узгодження національних та загальнолюдських цінностей, як основи самоствердження та солідарності української нації. Тому на сьогодні стратегічним для держави, суспільства та викладачів зокрема має стати виховання молоді як національно свідомих громадян України. Зважаючи на роль цифрових засобів у сучасному процесі виховання, та на вплив інформаційного простору на свідомість та світоглядні орієнтири молоді, ключовим стає використання цифрових засобів у процесі формування національної солідарності у студентів. В той же час цифровий простір не має безпечного бар'єру, що призводить до напливу ворожої пропаганди, яка має змогу безконтрольно потрапляти в інформаційний простір молодих українців. Цей аспект особливо набув актуальності сьогодні, коли в нашій країні триває війна і коли ворожа пропаганда активно намагається інтегруватися в інформаційний простір у нашій державі. Усе це актуалізує створення стратегії використання цифрових засобів в освітньому процесі, а також у вихованні студентів та наданні їм вірних світоглядних установок, що допоможуть протистояти деструктивним інформаційним впливам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

До питання дослідження виховання національно-особистісних цінностей звертався ряд науковців, таких як І. Бех, К. Журба. Формування національної солідарності у молоді в тих чи інших аспектах розглядали у своїх статтях Р. Сойчук, О. Лісеєнко. Ряд науковців, таких як С. Толочко, Ю. Запорожцева приділяли увагу аспектам цифрової компетенції викладачів та проблемам використання цифрових засобів у процесах виховання та навчання.

В той же час, існує потреба у додатковому аналізі використання цифрових ресурсів, як інструментів формування національної солідарності у студентів, в умовах війни у нашій державі і протистояння інформаційним впливам агресора.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В наш час цифрові засоби стали невід'ємною частиною нашого життя. Вони є звичним інструментом пізнання навколишньої дійсності та засобом комунікативної взаємодії, а також почали відігравати значну (а останнім часом – ключову)

роль в організації навчально-виховного процесу. Сучасна, цифрова форма соціалізації відіграє важливу роль у формуванні особистості, її світоглядних орієнтирів, особливо це стосується студентської молоді, як такого прошарку населення, який є найбільш активним користувачем цифрових засобів.

Формування національної солідарності у молоді – це багатогранний процес, що передбачає донесення усвідомлення себе частиною української нації, об'єднаної спільним походженням та історичною долею, а також формування в молоді здатності виступати єдиним суб'єктом, незважаючи на внутрішні відмінності і протиріччя. Основними інститутами соціалізації та центрами національного виховання завжди були сім'я та навчальні заклади. Проте, в наш час, зважаючи на глобалізаційні процеси та широку інтеграцію сучасних технологій у всі сфери життя, цифровий простір починає займати важливе місце у творенні світоглядних орієнтирів молоді. У процесі формування національної солідарності, як важливого чинника на шляху творення єдності та досягнення консолідації української нації, важливим завданням постає протистояння деструктивним інформаційним впливам, які чинить ворог, використовуючи цифровий простір.

Процес виховання національної солідарності відбувається на фоні взаємодії його учасників. При цьому діяльність викладача-педагога зорієнтована на згуртування особистісного колективу, у якому одночасно кожен вихованець є унікальним та неповторним і в той же час всі відчувають потребу один в одному. Дотримання принципу суб'єкт-суб'єктної взаємодії у спілкуванні викладача та вихованців сприяє вияву емпатії, національної ідентифікації та ствердженню активної громадянської позиції. Принцип колективної активності передбачає формування норм гуманної поведінки, розуміння та прийняття іншого, справедливості, самоконтролю та саморегуляції (Бех, 2008: 647). Завдяки цим принципам у процесі виховання студентської молоді відбувається закріплення національної солідарної взаємодії. Розвиток національної рефлексії та ідентифікації, почуття національної гідності та шанобливого ставлення до досягнень представників української нації (Сойчук, 2019: 46).

Важливими ланками на шляху підвищення ефективності формування національної

солідарності у студентів є використання методів і методичних прийомів, які будуть відповідати віковим та психологічним особливостям вихованців: розповідей, лекцій, бесід, тематичних екскурсій, виставок, знайомство за народною творчістю, участь у національних обрядах, національних іграх, конкурсах, олімпіадах (Коба, 2018: 258). Водночас, враховуючи сучасний стан розвитку освіти та інтеграції до нього цифрових технологій, буде доречним використовувати і цифрові ресурси, спрямовані на формування національної солідарності: створення каналів з українським пізнавальним контентом на YouTube та у соціальних мережах, проведення патріотичних челленджів, флешмобів у соцмережах, створення та розповсюдження розвивальних програм для навчання та інші подібні заходи, які будуть орієнтовані на вікові та психологічні особливості користувачів.

Нині в Україні триває цифровізація освітніх закладів. Згідно до європейської програми «EU4Skills: кращі навички для сучасної України», відбувається підвищення ефективності професійно-технічної освіти, покращення якості освітнього процесу, модернізація освітньої інфраструктури та інші заходи (Запорожцева, 2019: 80). Цифровізація вищої освіти передбачає створення онлайн-платформ, спрямованих на забезпечення зручного доступу до великої кількості оцифрованих матеріалів; створення масивів даних для збору інформації про учасників освітнього процесу, побудову індивідуальних освітніх курсів, які були б спрямовані на певні групи студентів, та враховували б їх індивідуальні освітні потреби та запити. А також забезпечення дистанційної взаємодії учасників освітнього процесу, віддаленого доступу до дослідницьких інструментів. Цифрова трансформація функціонування освітніх закладів має ґрунтуватися на принципах, прописаних у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України: забезпечення рівного доступу до цифрових послуг для усіх громадян України, підвищення ефективності та якості цифрових технологій, створення українського контенту відповідно до національних та регіональних потреб, орієнтація на співробітництво з європейськими та світовими освітніми установами, стандартизація як основа цифровізації, як один із основних чинників її запровадження, а також інформаційна безпека та захист особистих даних. Дотримання цих принципів є визначальним для створення цифрового простору та користування перевагами які він надає (Про схвалення КРЦЕСУ, 2018).

На сьогоднішній день цифрова форма соціалізації відіграє важливу роль у формуванні

особистості. Студентська молодь використовує різноманітні цифрові платформи для навчання, міжособистісної комунікації, обміну інформацією та проведення дозвілля. В цьому процесі молоді люди переглядають велику кількість інформації, і часто в цьому інформаційному просторі з'являються матеріали, які мають на меті спотворити світогляд молодих українців та нав'язати їм видумані, штучні орієнтири та істини. При цьому, така форма пропаганди може бути надзвичайно простою і подаватися у вигляді коротких інформаційних постів, розважальних матеріалів з псевдоісторичним змістом, або зразків сучасної популярної культури (кліпи, пісні, кіно, комікси), які є носіями спотворених істин. В такому випадку важливим завданням для всього українського суспільства стає турбота про виховання почуття національної солідарності та відчуття національної ідентичності у студентів, як запоруки зростання покоління, яке гідно перехопить естафету у збереженні та поширенні українських та загальнолюдських цінностей і яке зможе протистояти ворожим інформаційним впливам, відрізняючи істинне від хибного.

Форми використання цифрових засобів на шляху формування національної солідарності можуть бути різноманітними. У освітньому процесі викладачам варто віддавати перевагу долученню студентів до перевірених українських освітніх ресурсів, які надають достовірну інформацію. Такі інтернет-джерела мають бути перевірені та схвалені освітніми установами, які на них посилаються. В той же час, варто пам'ятати і про популярні ресурси, які користуються попитом у великої кількості студентів. Наприклад, широкого поширення серед молоді набув загальнодоступний інформаційний інтернет-проект, відомий як Вікіпедія. Варто зазначити, що не дивлячись на великий обсяг інформації, що міститься у цьому джерелі, вона часто може бути недостовірною, особливо це стосується російськомовного розділу сайту, який все ще відвідує значна частина українських студентів. Варто також зазначити, що через вільний доступ до редагування статей, ворог може спотворювати і українські матеріали, проте в наш час, завдяки уважній модерації, випадки вандалізму на сторінках Вікіпедії значно поменшали.

За даними інтернет-дослідження, проведеного медіа порталом «Читомо», після початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року, у мережі суттєво зросла кількість матеріалів та постів українською мовою серед вітчизняних користувачів соціальними мережами. Особливо відчутними є зміни у середовищі соціальних мереж Facebook,

Instagram, Twitter – в цих мережах частина постів українською зросла у декілька разів і наразі становить 67%, 72%, 66% відповідно. В той же час у деяких популярних соціальних мережах, таких як YouTube, TikTok частка дописів українською мовою продовжує залишатися на досить низькому рівні і становить 5% та 33% відповідно (Як змінилася кількість української мови, 2022).

Окрім освітнього процесу важливим є формування сприятливого інформаційного простору, у якому студенти будуть перебувати і у вільний час. Більшість молодих людей переглядає в інтернеті різноманітні портали новин. Це можуть бути або офіційні інформаційні ресурси, або ж приватні канали у соцмережах, сформовані за певним принципом, який буде більше відповідати потребам різної аудиторії. На сьогодні велику популярність також набули месенджери, такі як Facebook, Viber, Telegram та інші, де кожен може створити інформаційний канал та публікувати власний контент. Нерідко такі канали можуть купувати рекламу один в одного, або робити це через сам ресурс, поширюючи таким чином власний контент. Посеред багатьох інформаційних джерел, можуть бути створені і такі, які несуть спотворену інформацію, проте найбільш небезпечними є ті, які викривляють істину, оперуючи частково реальними фактами і в той же час додаючи хибні історичні, політичні та соціальні твердження.

Зважаючи на такі обставини надзвичайно важливою є робота над формуванням у студентської молоді критичного мислення, задля того щоб вони вміли сприймати та аналізувати інформацію, та виробляти власне ставлення, уникаючи маніпулювання своєю свідомістю та спотворення світоглядних орієнтирів. Важливе значення має також накопичення в інформаційному просторі українського контенту, що надасть змогу молодим людям краще знайомитися з певними історичними, політичними та культурними аспектами існування нашої держави та створювати вірне уявлення про навколишню дійсність.

Важливе місце як розважальний і пізнавальний ресурс має відомий відео портал YouTube. За даними статистики Google саме YouTube є другим у світі сайтом за трафіком і другою за величиною пошуковою системою у світі. Кількість користувачів та годин переглядання відео щороку зростає. За інформацією дослідження MediaSapiens, в українському сегменті сайту досі великою залишається частка російських каналів, проте відсоток українського контенту постійно зрос-

тає. Особливо відчутно зріс інтерес до українського контенту після початку широкомасштабної війни 24 лютого 2022 року. За даними досліджень провідні українські інформаційні канали мають більше 100 мільйонів переглядів на місяць. Певний позитивний вплив мало блокування частки проросійського контенту компанією, проте значна кількість сумнівних інформаційних відеоблогів ще залишається на просторах YouTube.

В такій ситуації важливим стає створення та поширення на YouTube українського контенту, який би у зручній, орієнтованій на аудиторію, формі надавав би користувачам вірну інформацію про сучасні політичні реалії а також про певні моменти української історії, науки та культури. Авторами українського контенту можуть стати як авторитетні державні установи, довіра до яких буде вищою, так і звичайні викладачі, вчителі, соціологи, тощо, які мають хист та змогу створювати корисні для молоді інформаційні ролики.

Процес оволодіння науковою системою знань про український народ, його історію, культуру має носити не епізодичний характер, а втілюватися у життя через інтеграцію в систему навчальних дисциплін, а також в систему розважально-пізнавальних віх дозвілля молоді. На цьому шляху важливо розширювати та популяризовувати наявний комплекс пізнавальних, навчальних та розважальних медіаресурсів.

Висновки. Таким чином здійснений аналіз дає змогу зробити висновок про надзвичайну важливість використання цифрових ресурсів на шляху формування національної солідарності у студентів. В наш час присутність цифрових засобів у житті молоді є надзвичайно високою. В той час коли проти нашої країни ведеться війна, необхідно не забувати і про інформаційний вимір, де ворожий вплив може відбуватися шляхом пропаганди та нав'язування хибних цінностей молодому поколінню. В такій ситуації надзвичайно важливим стає використання цифрового простору як зручної та актуальної платформи, яка має бути використана у виховному процесі студентства, і стати осередком правильних ідей, які будуть позитивно впливати на виховання національної солідарності у молодого покоління. У подальшому можуть бути перспективними дослідження певних уподобань українського студентства у цифровому просторі, задля створення для них зручних та цікавих інформаційних сайтів, каналів, додатків, з метою формування національної солідарності в українській молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь. 2008. 848 с.
2. Гоцуляк В. М., Модель національної ідентичності в процесах українського державотворення. *Гілея*, 2018. Вип. 129. С. 280–283.
3. Гуменюк В. Цифровізація освіти: пріоритети управління. *Професійні діяльність вчителя в умовах цифрової трансформації освіти. Збірник матеріалів конференції. 7–14 квітня 2022*. Хмельницький, 2022. С. 67–70.
4. Запорожцева Ю. С. Інформаційно-цифрова компетентність як складник сучасного навчально-виховного процесу. *Теорія і методика професійної освіти*. Вип. 12. Т. 1. 2019. С. 79–82.
5. Коба М. М. Патріотичне виховання курсантів у вищому навчальному заході. *Молодий вчений*, № 2(54), лютий 2018. С. 256–260.
6. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / Національна академія педагогічних наук України. Київ: «Інтерсервіс», 2022. 51 с.
7. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 1065 від 04.12.2019 та № 826 від 09.09.2020). Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. (електронний ресурс) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text/>
8. Сойчук Р. Теоретико-прикладний аспект виховання національної солідарності в учнівській молоді. *Інноватика у вихованні*. № 9, 2019. С. 42–50.
9. Толочко С. В. Цифрова компетентність педагогів. *Тенденції розвитку вищої освіти*, № 13(169). 2021. С. 28–35.
10. Як змінилася кількість української мови в соцмережах з лютого. 17.07.2022. URL: <https://chytomo.com/iak-zminylasia-kilkist-ukrainskoi-movy-v-sotsmerezakh-z-liutoho/> (дата звернення: 21.12.2022)
11. Які українські канали найчастіше дивилися у травні. Перелік. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/06/9/249035/> (дата звернення: 20.12.2022)

REFERENCES

1. Bekh I. D. Vychovannia osobystosti: pidruchnyk [Personality education: a textbook]. Kyiv: Lybid. 2008. 848 p. [in Ukrainian].
2. Hotsuliak V. M., Model natsionalnoi identychnosti v protsesakh ukrainskoho derzhavotvorennia [The model of national identity in the processes of Ukrainian state formation]. *Gilea*, 2018. Vol. 129. P. 280–283. [in Ukrainian].
3. Humeniuk V. Tsyfrovizatsiia osvity: pryorytety upravlinnia. Profesiini diialnist vchytelia v umovakh tsyfrovoyi transformatsii osvity [Digitization of education: management priorities. Professional activities of the teacher in the conditions of digital transformation of education]. *Materials of the conference. April 7–14, 2022. Khmelnytskyi, 2022*. P. 67–70. [in Ukrainian].
4. Zaporozhtseva Yu. S. Informatsiino-tsyfrova kompetentnist yak skladnyk suchasnoho navchalno-vykhovnoho protsesu [Information and digital competence as a component of the modern educational process]. *Theory and methodology of professional education*. Vol. 12. Vol. 1. 2019. P. 79–82. [in Ukrainian].
5. Koba M. M. Patriotychnе vykhovannia kursantiv u vyshchomu navchalnomu zakhodi [Patriotic education of cadets in higher education]. *Young Scientist*, № 2(54), 02.2018. P. 256–260. [in Ukrainian].
6. Kontseptsiiа vykhovannia ditei ta molodi v tsyfrovomu prostori [The concept of educating children and youth in the digital space] / National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv: “Interservice”, 2022. 51 p. [in Ukrainian].
7. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoyi ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii (Iz zminamy, vnesenymy zghidno z Postanovamy KM № 1065 vid 04.12.2019 ta № 826 vid 09.09.2020) [On the approval of the Concept for the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018–2020 and the approval of the plan of measures for its implementation]. *Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 17, 2018. № 67*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text/> [in Ukrainian].
8. Soichuk R. Teoretyko-prykladnyi aspekt vykhovannia natsionalnoi solidarnosti v uchnivskoi molodi [Theoretical and applied aspects of education of national solidarity among students]. *Innovation in education*. № 9, 2019. P. 42–50. [in Ukrainian].
9. Tolochko S. V. Tsyfrova kompetentnist pedahohiv [Digital competence of teachers]. *Trends in the development of higher education*, № 13(169). 2021. P. 28–35. [in Ukrainian].
10. Yak zminylasia kilkist ukrainskoi movy v sotsmerezakh z liutoho [How the amount of Ukrainian language in social networks has changed since February]. URL: <https://chytomo.com/iak-zminylasia-kilkist-ukrainskoi-movy-v-sotsmerezakh-z-liutoho/> (data zvernennia: 21.12.2022). [in Ukrainian].
11. Yaki ukrainski kanaly naichastishe dyvylysia u travni. Perelik [Which Ukrainian channels were most watched in May. List]. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/06/9/249035/> (data zvernennia: 20.12.2022). [in Ukrainian].